

УДК 364.075.2

СУЧАСНІ СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ МОЛОДІЖНОГО БЕЗРОБІТТЯ

К. В. Дубич,

доктор наук з державного управління, доцент, професор кафедри соціальної політики, Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова

У статті зазначено, що впродовж останніх років безробіття молоді у світі в умовах фінансово-економічних криз, терористичних загроз, геополітичного напруження та неефективного державного управління має безпрецедентну, інерційну тенденцію до збільшення, досягаючи в багатьох країнах Європи (Іспанія, Греція, Італія, Португалія) історичних максимумів. Установлено тенденції до зайнятості в “тіньовому” секторі, зuboжіння та маргіналізації працюючих молодих людей. Проаналізовано та узагальнено сучасні тренди молодіжного безробіття в Україні та окремих країнах пострадянського простору. Виділено екзогенні та ендогенні чинники, що детермінують безробіття молоді, його проблеми та наслідки, а також визначено пріоритетні напрями подолання цього явища в Україні. Акцентовано увагу на тому, що ключовою передумовою розв’язання проблем безробіття молоді є економічне зростання.

Ключові слова: державне управління, механізми, безробіття молоді, зайнятість, ринок праці, Україна, Євросоюз.

K. V. Dubych,

Doctor of Science in Public Administration, Professor of Social Policy Chair, National Pedagogical University named after M.P.Dragomanov

THE CURRENT GLOBAL TRENDS AND UKRAINE’S REALITIES IN YOUTH UNEMPLOYMENT

The article defines that in the recent years youth unemployment in the world in terms of global financial and economic crises, terrorist threats, geopolitical tensions and inefficient public administration is unprecedented, having inertia tends to increase and reaching their historical peaks in many European countries (Spain, Greece, Italy, Portugal). The negative trends to employment in the informal sector, poverty and marginalization of working young people are revealed. The current trends in youth unemployment in Ukraine and some former Soviet Union countries are examined and generalized. The exogenous and endogenous factors that determine youth unemployment, its problems and consequences are defined and justified, as well as the priorities for elimination of such phenomena are formulated. It is emphasized that economic growth is the key precondition for resolving of youth unemployment problems.

Key words: public administration, mechanisms, youth unemployment, employment, labor market, Ukraine, EU.

К. В. Дубич,

доктор наук государственного управления, доцент, профессор кафедры социальной политики, Национальный педагогический университет имени М.П. Драгоманова

СОВРЕМЕННЫЕ МИРОВЫЕ ТЕНДЕНЦИИ И РЕАЛИИ В УКРАИНЕ МОЛОДЕЖНОЙ БЕЗРАБОТИЦЫ

В статье указано, что за последние годы безработица молодежи в мире в условиях финансово-экономических кризисов, террористических угроз, геополитической напряженности и неэффективного государственного управления имеет беспрецедентную, инерционную тенденцию к увеличению, достигая во многих странах Европы (Испания, Греция, Италия, Португалія) исторических максимумов. Установлены тенденции к занятости в “теневом” секторе, обнищанию и маргинализации работающих молодых людей. Проанализированы и обобщены современные тренды молодежной безработицы в Украине и отдельных странах постсоветского пространства. Выделены экзогенные и эндогенные факторы, детерминирующие безработицу молодежи, ее проблемы и последствия, а также определены приоритетные направления преодоления этого явления в Украине. Акцентируется внимание на том, что ключевой предпосылкой решения проблем безработицы молодежи является экономический рост.

Ключевые слова: государственное управление, механизмы, безработица молодежи, занятость, рынок труда, Украина, Евросоюз.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв’язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Сучасний суспільний розвиток будь-якої країни детермінований процесами глобалізації, яким притаманні перма-

нентні економічні кризи та спади. В таких умовах інтеграція молоді на ринку праці та пов’язані із цим суспільні наслідки мають виразну тенденцію до погіршення та підвищення безробіття. Безробіття серед молоді як вид безробіття населення є

© Дубич К. В., 2017

“лакмусовим папірцем” адаптації молоді на ринку праці, її соціального становища та своєрідним індикатором соціально-економічного розвитку суспільства в цілому. З одного боку, молоді люди, які вирізняються підвищеною готовністю до активного пошуку роботи та змін, високими рівнями адаптивності, трудової мобільності, внутрішньої та зовнішньої міграції, є “каталізатором” і “локомотивом” економічного зростання в будь-якій країні. З другого боку, брак у молоді професійного досвіду знижує на ринку праці їх конкурентоспроможність, можливості працевлаштування та є причиною тривалого безробіття. Відсутність у молодих громадян роботи, у свою чергу, тягне за собою ланцюгову реакцію негативних і потенційно загрозливих суспільних явищ, а саме: не дає їм змогу задовольняти свої соціально-побутові та життєві потреби в цілому, призводить до їх маргіналізації та соціального відторгнення (від англ. social exclusion).

З огляду на це молодіжне безробіття є однією з найбільш серйозних соціально-економічних проблем, сучасним викликом, що потребує невідкладного реагування з боку держави. Виявлення та наукове обґрунтування сучасних тенденцій безробіття серед молоді в країнах світу та Україні є актуальним питанням, якому і присвячена стаття.

Аналіз останніх публікацій за проблематикою та визначення невирішених раніше частин загальної проблеми. Становище молоді на ринку праці, проблеми зайнятості та безробіття молоді, а також шляхи їх розв’язання в Україні досліджували О.В.Абашина, Д.П.Богиня, О.А.Грішнова, К.В.Зайцева, Л.М.Ільїч, В.Л.Кравченко, М.С.Кривцова, І.М.Леган, Е.М.Лібанова, Н.Д.Лук’янченко, О.А.Морозова, В.В.Онїкієнко, О.М.Пищуліна, М.І.Хмельярчук, О.В.Ягірська, О.О.Яременко, інші вітчизняні вчені, дослідники. Незважаючи на значний інтерес науковців до дослідження вказаних аспектів, сучасні світові тенденції безробіття молоді та реалії цих процесів в Україні потребують більш ґрунтового дослідження.

Формулювання цілей (мети) статті. Метою статті є визначення, узагальнення на прикладі окремих країн Євросоюзу (ЄС) і пострадянського простору сучасних світових тенденцій безробіття молоді, висвітлення пов’язаних із цим проблем на ринку праці в Україні та окреслення шляхів їх розв’язання.

Виклад основних результатів та їх обґрунтування. Насамперед видається доцільним навести дефініції основних використаних у статті понять: *молодь* – це громадяни України віком від 14 до 35 років; *молодий працівник* – громадянин України віком до 35 років, випускник професійно-технічного або вищого навчального закладу (ВНЗ);

безробіття – соціально-економічне явище, за якого частина осіб не має змоги реалізувати своє право на працю та отримання заробітної плати (винагороди) як джерела існування. В загальному розумінні молодь – це юридично дієздатні, повноправні члени суспільства, які перейшли від дитинства (життєвого періоду розвитку людини) до життя дорослого, усвідомленого, самостійного та незалежного. Сучасні реалії, яким притаманні зростання безробіття, вартості створення належних соціально-побутових умов проживання, життя в цілому, вносять корективи у тривалість перехідного до самостійного, незалежного періоду життя молоді. Внаслідок цього вікові межі цієї категорії можуть змінюватися. Так, в ЄС статистичні показники безробіття молоді визначають у віковій групі 15–24 роки.

Як свідчать дослідження експертів Міжнародного валютного фонду (МВФ) [1, с. 26–28], економічні спади та кризи є чинником, що найбільше детермінує молодіжне безробіття, рівні якого в таких випадках втричі перевищують рівні безробіття серед дорослих. Отже, високий рівень молодіжного безробіття є наслідком світових фінансово-економічних криз і негнучкості ринку праці, а створення нових робочих місць для молоді нерозривно пов’язане з економічним зростанням. У доповіді МВФ “Перспективи розвитку світової економіки” [3] експерти прогнозують підвищення темпів зростання світової економіки у 2017 р. до 3,5%, а в 2018 р. – до 3,6%. Утім, у середньостроковій перспективі на ринках праці, на їхню думку, існують значні ризики, які пов’язані між собою і можуть посилювати один одного. Передусім ці ризики пояснюються слабким, неефективним державним управлінням, терористичною загрозою; вони можуть не тільки негативно впливати на темпи відновлення вразливості ринків праці, а й ще більш негативно вплинути на зайнятість молоді. До негативних неекономічних факторів, які потенційно впливатимуть на ринки праці, віднесено геополітичне напруження, внутрішньополітичні суперечності та корупцію.

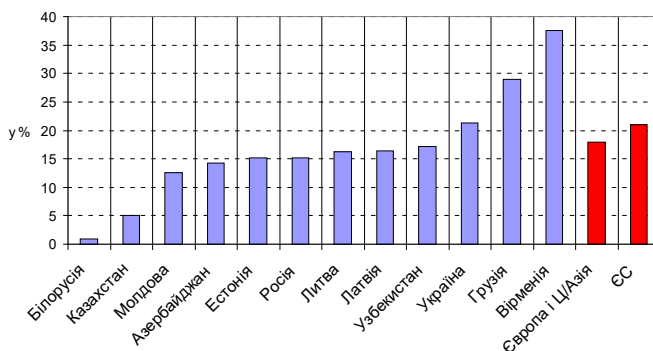
За оцінками Міжнародної організації праці (МОП) [9, с. 11, 21; 10, с. vii–ix], у світі нараховується приблизно 74,5 млн безробітних віком 15–24 років, а показник глобального безробіття молоді досягнув 13,1% (11,9% в 2009 р.), що майже втричі вище від рівня безробіття серед дорослих. За оцінками Світового банку [9, с. 1–3, 17], світовий рівень безробіття серед молоді збільшився з 12,9% у 2015 р. до 13,6% у 2016 р. і не зменшиться в 2017 р. У світі понад 71 млн молодих людей були безробітними у 2016 р., а в 2017 р. – 7,9 млн осіб. У країнах Латинської Америки (з низькими дохо-

дами населення) молодіжне безробіття в 2016 р. взагалі досягло 16,8%.

Протягом останніх років показники безробіття серед молоді (особливо співвідношення до безробіття дорослого населення) в Європі, інших країнах світу мають тенденцію до погіршення і досягають своїх історичних максимумів. Так, у країнах ЄС рівень безробіття молоді віком 15–25 років підвищився з 21,9% у 2014 р. до 23,1% у травні 2017 р. У 2014 р. приблизно 3 млн осіб цього віку були безробітними, а всього в євросоні без роботи були 18 млн осіб – більше, ніж населення Нідерландів! В окремих країнах ЄС показники безробіття молоді віком 15–25 років становили: Іспанії – 53,2%; Греції – 52,4%; Італії – 42,7%; Португалії – 34,8%. В Україні безробіття молоді в 2014 р. становило: 23,1% (віком 15–24 роки) і 13,5% (віком 15–34 роки) [6].

За даними Європейської Комісії, у 27 країнах ЄС у травні 2017 р. рівень безробіття молоді віком 15–25 років становив 23,1%, або понад 5,7 млн безробітних молодих людей, серед яких чимало випускників ВНЗ. Суспільні витрати на протидію молодіжному безробіттю приблизно дорівнюють 150 млрд євро або 1,2–2,0% ВВП ЄС. Значна частка молодих людей не навчається і не працює, що призводить до зниження рівнів їх кваліфікації та шансів працевлаштуватися, підвищення ризику зубожіння та маргіналізації. В цьому контексті Європейська програма протидії молодіжному безробіттю, на яку з Європейського соціального фонду заплановано витратити приблизно 30 млрд євро, має забезпечити створення 370 тис. нових робочих місць, роботою або додатковим навчанням випускників шкіл протягом чотирьох місяців [8, с. 28].

Аналізуючи тенденції молодіжного безробіття в країнах пострадянського простору (рис. 1), можна помітити схожі зі світовими тенденції.

Рис. 1. Рівні безробіття серед молоді (за змодельованою оцінкою МОП) в окремих державах пострадянського простору, регіонах світу в 2016 р., у відсотках до кількості економічно активного населення віком 15–24 роки [2]

У більшості досліджуваних держав рівні безробіття молоді в 2016 р. коливалися в середньому в межах 18%, тобто вони є нижчими від середнього по ЄС. Разом з тим в Україні, Грузії та Вірменії ці показники відповідно становили 21, 29 і 38% (див. рис. 1). Подібні рівні безробіття молоді демонструють африканські та латиноамериканські країни з низькими доходами населення і темпами економічного зростання [9, с. 33; 11].

Утім, офіційні статистичні показники не повною мірою відображають реальне становище на ринку праці – справжні масштаби охоплення молоді безробіттям можуть бути набагато більшими. Це пояснюється тим, що робота, яку молоді вдається знайти на ринку праці, не завжди є гідною. Точніше, умови роботи, які у неформальному або “тіньовому” секторі пропонують роботодавці (неповна зайнятість, низька зарплата, якість робочих місць, тимчасова робота тощо), а молодь вимушено погоджується їх виконувати, часто порушують права останніх. Так, у 2014 р. у країнах-членах ЄС частки молоді, працевлаштованої на неповний робочий день або на тимчасових посадах, становили відповідно 29 і 37%. В Іспанії, Італії, Португалії та Польщі понад половина укладених з молоддю контрактів були тимчасовими, а в Нідерландах 44% випускників є частково зайнятими. В багатьох країнах ЄС близько 15% молоді зайняті неформально, в протилежному разі вони виявилися б безробітними.

Зайнятість молоді в “тіньовому” секторі прervalоє в окремих країнах пострадянського простору, зокрема в Казахстані та Азербайджані. Серед роботодавців, особливо в приватному секторі, існує аномальна практика – вимушені неоплачувані відпустки, затримання з виплатою працівникам зарплати, скорочення робочого часу, яку вони розглядають як “амортизатор” в умовах економічних спадів, криз. Звичайно, такий формат зайнятості означає не тільки несплачені до держбюджету податки, а й низькі рівні якості робочих місць і відсутність захисту прав найманих працівників. Для протидії та запобігання цим негативним явищам МОП пропонує державам програми, які передбачають надання дотацій роботодавцям (половини зарплати) для молодих фахівців з вищою освітою та розвиток самозайнятості, особливо в регіонах.

Ще більш тривожною та цілком непринятною є світова тенденція до зубожіння працюючих молодих людей: отримувана ними заробіт-

на плата не гарантує їм, їхнім сім'ям уникнення малозабезпеченості та бідності. Сьогодні у світі 156 млн осіб, або 37,7% працевлаштованих молодих людей, живуть в умовах крайньої бідності (менше ніж 2 дол. США на одну особу в день) або помірної бідності (від 1,90 до 3,10 дол. США на одну особу в день). Серед дорослих працівників цей показник становить 26% [2, с. 10; 10, с. 4].

Для України показники молодіжного безробіття, починаючи з 2014 р., утримуються на рекордно високих рівнях за роки незалежності країни. Так, за даними Світового банку [11], показник безробіття молоді в Україні знизився на 5,2%: з 17,8% в 1991 р. до 23% в 2016 р. Про це свідчить аналіз офіційних статистичних даних Державної служби статистики України [7] рівнів безробіття молоді України в 2016 і 2014 р.: показники співвідношення безробіття до кількості економічно активного населення у вікових групах 15–24 років, 25–29 років і 30–34 років відповідно становлять 23, 11,7 і 8,9%. За даними Держслужби зайнятості України в 2016 р., кількість безробітних віком 15–24 років становила 1,8 млн осіб (на 100 тис. осіб більше порівняно з 2015 р.); на 1 вакансію претендували в середньому 9 кандидатів; кожен четвертий громадянин України у віці до 24 років був безробітним.

Якщо візуалізувати окремі статистичні дані безробіття молоді у статеві-віковому розрізі та за місцем проживання (рис. 2), то можна побачити, що рівні безробіття: молоді віком 15–24 років у 2016 р. становили 23,0% і майже не змінилися порівняно з 2014 р. (23,1%), що дає підстави стверджувати про інерційність цього процесу в країні; молоді віком 15–24 роки – в 2–3 рази вищі за відповідні рівні в інших вікових групах; серед молодих чоловіків вищі, ніж серед жінок; серед молоді за місцем проживання коливаються і мають відносно незначні відмінності в різних вікових групах. Об'єктивним аргументом, який пояснює деякою мірою високі рівні безробіття молоді (рис. 2), є те, що значна частка осіб віком 15–24 років навчається в різних навчальних закладах і не може працювати повний робочий день (перебуває поза межами ринку праці), що зумовлює більш пізній вихід молоді на ринок праці. Це, безперечно, впливає на кореляцію рівнів безробіття молоді віком 15–24 років та інших вікових груп. Нижчий рівень зайнятості молодих жінок пов'язаний зі специфікою їхньої дітородної поведінки, характерної для більш молодих вікових груп жінок в Україні порівняно з країнами Заходу та недостатньо розвиненою інфраструктурою дошкільних закладів, особливо в сільській місцевості.

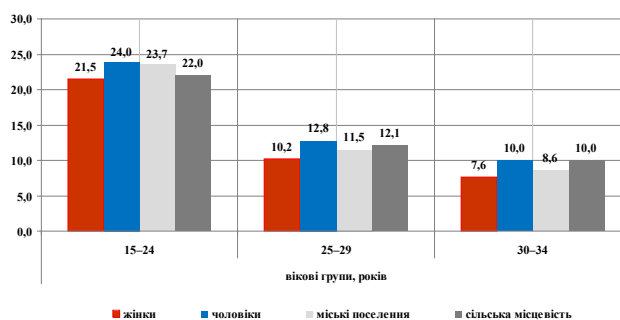

Рис. 2. Рівні безробіття молоді (за методологією МОП) за статтю, віковими групами та місцем проживання в 2016 році¹, у відсотках до кількості економічно активного населення відповідної вікової групи [7]

На основі результатів аналізу можна констатувати, що безробіття серед молоді, особливо віком 15–24 роки, є актуальною проблемою економічного та соціального розвитку України. Президентом України було схвалено Стратегію розвитку державної молодіжної політики на період до 2020 року, а Урядом – Концепцію Державної цільової соціальної програми “Молодь України” на 2016–2020 роки [6], які покликані розв’язати проблеми, пов’язані з низьким забезпеченням зайнятості та професійної орієнтації молоді на ринку праці, а також труднощами в переході молоді від навчання до роботи.

Варто нагадати, що право на працю працездатній молоді визначено ст. 7 Закону України “Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні” [5]: держава взяла на себе зобов’язання забезпечувати працевлаштування молоді через надання першого робочого місця, реалізацію програм професійного навчання молоді та підвищення її професійної майстерності. Молодим спеціалістам гарантовано надання роботи за фахом на період не менше від трьох років. Молоді громадяни можуть звернутися до державної служби зайнятості з питань пошуку роботи, отримати безплатну інформацію і професійну консультацію щодо вибору виду діяльності, професії, місця роботи та пройти професійну підготовку і перепідготовку.

У ст. 24 п. 2 (4) Закону України “Про зайнятість населення” [1] передбачено: сприяти забезпеченню молоді першим робочим місцем; запровадити стимули для стажування на підприємствах, в установах, організаціях незалежно від форми власності, виду діяльності та господарювання.

¹ Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції.

Для підвищення конкурентоспроможності молоді на ринку праці ст. 29 указанного закону [1] передбачено проходження *молоддю*² стажування у вільний від навчання час за професією (спеціальністю), за якою здобувається освіта, на підприємствах, в установах та організаціях незалежно від форми власності, виду діяльності та господарювання. Мета стажування – набуття досвіду з виконання професійних завдань та обов'язків, удосконалення професійних знань, умінь і навичок, вивчення і засвоєння нових технологій, набуття додаткових компетенцій.

Утім, не вдаючись до ґрунтовного аналізу положень законодавчих і підзаконних актів і посилаючись на результати здійсненого вище аналізу, можна констатувати, що безробіття молоді в Україні детерміноване низкою чинників: зовнішніх (*екзогенних*), окремі з яких проаналізовано вище; внутрішніх (*ендогенних*), а саме недоліками в розробленості, впровадженні та реалізації механізмів державного управління у сфері зайнятості молоді, зокрема в нормативно-правовому, фінансовому, організаційному забезпеченні та ін. У сукупності ці чинники призводять до існування на вітчизняному ринку праці негативної практики, проблем, які можна згрупувати в таких два блоки.

Перший блок – пов'язані з наявністю проблеми на ринку праці дисбалансу між потребами та пропозицією в конкретних фахівцях. Слабкі зв'язки, неефективна співпраця між роботодавцями і ВНЗ спричинюють: невідповідність реальним потребам у фахівцях спеціальностей, затребуваних на ринку праці, та фахівців спеціальностей, що випускають ВНЗ, а також рівня підготовки молодих фахівців вимогам, які висуваються до вакантної посади, передбачають наявність у працівника на робочому місці конкретних кваліфікаційних характеристик (комунікабельність, творчий підхід, критичне мислення тощо), необхідних практичних вмінь і навичок, перенасиченість ринку праці фахівцями з вищою освітою за певними напрямками підготовки; відірваність теоретичних знань, засвоєних студентами у ВНЗ, від практики, реалій роботи. Із цих причин випускники ВНЗ порівняно з більш досвідченими претендентами на робоче місце мають на ринку праці нижчий рівень конкурентоспроможності. В умовах жорсткої ринкової конкуренції, економічних криз підприємства на-

магаються “вижити”, часто шляхом відмови від залучення нових кадрів та скорочення молодих працівників з меншим досвідом роботи. З точки зору роботодавців відсутність досвіду в молодих людей потребує вкладання коштів у їх навчання, тоді як більш досвідчені дорослі працівники цього не потребують, а при звільненні можуть працевлаштуватися в підприємства-конкуренти.

Другий блок – проблеми, пов'язані з низькими соціальними стандартами рівня життя, заробітною платою, які недостатньо мотивують молодих людей до трудової діяльності та спонукають їх до трудової міграції та еміграції за кордон. Про це свідчать результати соціопитувань: пропонувані в центрах зайнятості вакансії (як правило, це робітничі спеціальності) мало цікавлять випускників і молодь – більш привабливими для них є пошук роботи здебільшого в країнах ЄС та безповоротний виїзд за кордон; серед трудових мігрантів, включаючи кваліфікованих фахівців, збільшується частка молоді (приблизно 60% трудових мігрантів, які їдуть на заробітки з України, становлять громадяни віком до 35 років).

Для розв'язання проблеми безробіття молоді до пріоритетів державної політики зайнятості населення мають бути віднесені: 1) збалансування потреб молодіжного ринку праці у фахівцях певних спеціальностей та їх пропозицій, які формуються ВНЗ у вигляді випускників, підвищення рівня якості їх підготовки; 2) розробка, реалізація державних програм соціальної адаптації та реінтеграції молоді, створення умов для зайнятості молоді, підвищення мотивації до праці, кар'єрного зростання, професійної підготовки і перепідготовки.

Передумовою подолання дисбалансу попиту і пропозиції на молодіжному ринку праці є визначені Стратегією розвитку державної молодіжної політики на період до 2020 року заходи, зокрема: запровадження в практику регулювання зайнятості молоді механізму державного замовлення кадрів; пільгове кредитування, стимулювання роботодавців з метою надання першого робочого місця, працевлаштування молоді; моніторинг ринку праці і прогнозування попиту на професії, робочу силу молоді та планування кваліфікаційно-освітньої структури її пропозиції, розвиток молодіжного підприємництва та самозайнятості тощо. Слід також підвищити ефективність: співпраці між центрами зайнятості, роботодавцями і ВНЗ; професійної орієнтації при вступі до ВНЗ, звертаючи увагу молоді на перспективи працевлаштування, а не на престижні спеціальності. Необхідно оптимізувати механізми інфор-

² Студенти вищих та учні професійно-технічних навчальних закладів, що здобули професію (кваліфікацію) за освітньо-кваліфікаційним рівнем “кваліфікований робітник”, “молодший спеціаліст”, “бакалавр”, “спеціаліст” та продовжують навчатися на наступному освітньо-кваліфікаційному рівні.

мування молоді про становище на ринку праці, профорієнтації, вибору нею професії та роботи, формування усвідомленого та вмотивованого вибору професії, виду діяльності, що дасть змогу задовольнити матеріально-побутові та інші потреби молоді. Як показує практика, сьогодні навіть висококваліфіковані молоді люди, не маючи можливості для реалізації своїх знань за фахом, втрачають кваліфікацію. Ефективним механізмом інформування молоді про вакансії, затребувані на ринку праці спеціальності, професійні компетенції, є соціальні мережі.

У цьому контексті корисним може бути напрацьований у ЄС досвід вирішення проблемних питань молодіжного безробіття, які з 1980-х рр. віднесено до стратегічних напрямів соціальної політики, спільної політики на ринку праці Єврозони та політики зайнятості. У 2005 р. ці види політики були переглянуті, а підвищення зайнятості віднесено до пріоритетів діяльності інститутів і країн ЄС. Однією з цілей, визначених у Стратегії Європа–2020 (Europe 2020 strategy), є зайнятість 75% населення країн ЄС віком 20–64 років, підвищення конкурентоспроможності, розвиток сталої соціальної ринкової економіки. Створенню нових робочих місць повинні сприяти заходи, спрямовані на розвиток малого та середнього бізнесу, високотехнологічних галузей, підвищення гнучкості ринків праці.

Високі показники безробіття молоді в країнах ЄС пов'язують саме з недоліками системи професійної освіти, зокрема з відсутністю єдиних стандартів якості та балансу між професійними навичками і загальними знаннями, недостатньою участю соціальних партнерів в організації навчання і стажувань. Європейська Комісія спрямовує свою діяльність на підвищення рівнів відкритості та ефективності європейського ринку праці, вдосконалення роботи EURES³ через спрощення доступу до ресурсів з працевлаштування (вакансій і бази даних роботодавців) у режимі реального часу. З метою інтеграції молоді віком 18–35 років до загальноєвропейського ринку праці Європейська Комісія реалізує проект “Твоя перша EURES робота” (Your First EURES Job), який охоплює 28 країн ЄС, Норвегію та Ісландію. Необхідно за-

³ EURES (від англ. – European Employment Services): інтернет-портал і заснована в 1994 р. мережа європейських служб зайнятості, що об'єднує національні служби (агентства) зайнятості, профспілки та організації підприємців, інтегрує потреби в робочій силі десятків тисяч зареєстрованих роботодавців і сприяє транскордонному найманню працівників; містить понад 1 млн вакансій та анкет працівників на 25 європейських мовах; кількість відвідувань порталу в місяць – понад 4 млн. Служби зайнятості EURES можуть отримувати від ЄС рекомендації (у формі спільних доповідей про зайнятість), не обов'язкові для виконання: повноважень примусити ці служби, держав-членів проводити на ринку праці спільну політику в інститутів ЄС немає.

значити, що навіть у періоди економічної кризи зайнятість у країнах ЄС продовжувала зростати в ІТ-секторі, охороні здоров'я та “зеленій” економіці⁴. Саме в цих галузях економіки, що динамічно розвиваються та потребують працівників високої фахової підготовки і кваліфікації, молодь має широкі можливості для працевлаштування [8, с. 28].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Результати, отримані в процесі дослідження, дають змогу сформулювати такі висновки.

1. Визначено, що сучасне безробіття молоді має виразну тенденцію до збільшення, втричі перевищуючи безробіття серед дорослого населення. В реаліях сьогодення молодіжні ринки праці особливо вразливі до фінансово-економічних спадів і криз, терористичних загроз і геополітичного напруження, а також до неефективного державного управління (внутрішньополітичні суперечності, корупція, бюрократизм). У світі показники безробіття молоді віком 15–24 років зросли з 12,9% в 2015 р. до 13,6% (74,5 млн осіб) в 2016 р. і не зменшуються в 2017 р., досягнувши в багатьох країнах Європи (Іспанія, Греція, Італія, Португалія), Латинської Америки своїх історичних максимумів. Негативною є тенденція до поширення на молодіжному ринку праці неформальної практики зайнятості в “тіньовому” секторі, зубожіння та маргіналізації працюючих молодих людей.

2. У процесі дослідження виявлено схожість у сучасних трендах молодіжного безробіття, продемонстрованих країнами пострадянського простору і регіонами світу в 2016 р.: найнижчі рівні безробіття молоді зафіксовано у Вірменії (38%), Грузії (29%) та Україні (21%), які прирівнюються до африканських і латиноамериканських країн з низькими доходами населення і темпами економічного зростання.

3. Аналіз офіційних статистичних даних засвідчив, що показники молодіжного безробіття в Україні є рекордно високими, мають тенденцію до погіршення з 17,8% (1991 р.) до 23% (2016 р.), а безробітна молодь віком 15–24 років становить майже чверть економічно активного населення країни. Аргументовано, що безробіття молоді детерміноване негативним впливом екзогенних (світові економічні кризи, геополітичне напруження) та ендогенних чинників (недоліки в механізмах державного управління у сфері зайнятості

⁴ “Зелена” економіка (англ. – Green Economy): 1) галузь глобальної економіки, що динамічно розвивається, основними напрямками якої є впровадження джерел відновлюваної енергетики, енергоефективність у житлово-комунальному господарстві, органічне землеробство в сільському господарстві, вдосконалення систем управління водними ресурсами та відходами, розвиток “чистого” транспорту, збереження та ефективне управління екосистемами; 2) сучасний напрям в економічній науці.

молоді та ін.), які в сукупності призводять до появи низки проблем, основними з яких є: дисбаланс між потребами та пропозицією в робочій силі на молодіжному ринку праці, невідповідність підготовки молодих фахівців сучасним вимогам на ринку праці, низький рівень конкурентоспроможності випускників; низькі соціальні стандарти рівня життя, заробітна плата, які спонукають молодь до зовнішньої трудової міграції та еміграції.

4. Окреслено напрями подолання безробіття молоді, пріоритетними з яких у контексті державної політики зайнятості населення визначено: збалансування потреб молодіжного ринку праці (у фахівцях спеціальностей) і пропозицій (випускники ВНЗ), підвищення рівня якості освіти; реалізація державних програм соціальної адаптації та реінтеграції молоді, створення умов для зайнятості молоді, підвищення мотивації до праці, кар'єрного зростання, професійної підготовки та перепідготовки.

Утім, економічне зростання є ключовою передумовою вирішення проблеми безробіття молоді, а створення нових якісних робочих місць є, у свою чергу, похідною та інструментом прискорення економічного розвитку. Очевидним є те, що процеси пошуку гідної роботи та зайнятості молоді як основного джерела задоволення матеріально-побутових, інших потреб стають сьогодні тривалішими та складнішими. Довгострокове безробіття молоді має інерційний негативний характер (зменшення доходів домогосподарств, зниження рівня життя, деградація в становленні

та розвитку особистості, поширення наркоманії, алкоголізму, інших видів соціальної патології, погіршення стану здоров'я, розірвання шлюбів, зменшення народжуваності та дитяча бездоглядність, антигромадська поведінка, зростання злочинності, радикалізація молоді, підвищення рівня соціальної напруженості в суспільстві тощо), а усунення його наслідків відбувається повільно. Крім того, на тлі демографічного постаріння, депопуляції населення України безробіття молоді неминуче призводить до зменшення кількості працездатного населення, людського капіталу, “вихолощення” професійних кадрів і трудового потенціалу, деградації генофонду країни тощо. Молодь – це “авангард”, “каталізатор” економічного та соціального розвитку суспільства: її трудова діяльність є детермінантою економічного зростання та джерелом формування в бюджеті пенсійних коштів, соціальних виплат, допомоги для уразливих верств населення.

Перспективними напрямами подальших досліджень є: наукове обґрунтування механізмів державного управління зайнятості молоді, зокрема фінансового, нормативно-правового, організаційно-інституційного, кадрового, освітнього та інформаційного; аналіз кращого європейського досвіду розроблення, впровадження та реалізація вказаних механізмів; комплексний і ґрунтовний аналіз факторів (зовнішніх, внутрішніх), що впливають на молодіжний ринок праці, безробіття та зайнятість молоді.

Список використаних джерел

1. Банерджи А. Безработица в Европе / Ангана Банерджи // Финансы и развитие : ежекварт. журн. МВФ. – 2015. – Вып. 52 (март). – № 1. – С. 26–28.
2. Молодежная безработица: современные тренды и последствия // Независимая газ. – 2017. – 25 апр. № 086 (6981). – С. 10.
3. Перспективы развития мировой экономики – апрель 2017 г. [Электронный ресурс] : аналит. резюме: МВФ: веб-сайт. – 2017. – Режим доступа: <http://www.imf.org/ru/publications/weo?page=1>.
4. Про зайнятість населення : Закон України від 5 лип. 2012 р. № 5067-VI (із змінами, внесен. згідно із 8 Законами у 2013–2016 рр.) // Офіц. вісн. України. 2012. – 27 серп. (№ 63). – С. 17. – Ст. 2565.
5. Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні : Закон України від 5 лют. 1993 р. № 2998-XII-VI (із змінами, внесен. згідно із 24 Законами у 1994–2014 рр.) // Відом. Верхов. Ради України. – 1993. – 20 квіт. (№ 16). – Ст. 167.
6. Про схвалення Концепції Державної цільової соціальної програми “Молодь України” на 2016–2020 роки : Розпорядж. Каб. Міністрів України від 30 ве-

References

1. Banerji, A. (2015), “Unemployment in Europe”, *Finance & Development*, Vol. 52 (March), No. 1, pp. 26-28.
2. Youth unemployment: the current trends and consequences (2017), *Nezavisimaya gazeta*, No. 086 (6981), 25 Apr., P. 10.
3. International Monetary Fund (2017), “World Economic Outlook, April 2017”, available at: <http://www.imf.org/ru/publications/weo?page=1>.
4. The Verkhovna Rada of Ukraine (2012), The Law of Ukraine “On Employment”, The Official Bulletin of Ukraine, Vol. 63, P. 2565.
5. The Verkhovna Rada of Ukraine (1993), The Law of Ukraine “On Assistance in Social Development for Youth in Ukraine”, The Official Bulletin of Ukraine, Vol 16, P. 167.
6. Cabinet of Ministers of Ukraine (2015), The Order “On approval of the Concept of Youth of Ukraine National Social Program for 2016-2020”, The Official Bulletin of Ukraine, Vol 80, P. 2683.
7. State Statistics Service of Ukraine (2017), “Employment and unemployment rates in 2016”,

- рес. 2015 р. № 1018-р // Офіц. вісн. України. – 2015. – 16 жовт. (№ 80). – С. 78. – Ст. 2683.
7. Рівні зайнятості та безробіття населення ... у 2016 р. [Електронний ресурс] // Держ. служба статистики України: веб-сайт. – 2017. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2016/rp/eans/eans_u/rbrn_rik16_u.htm.
  8. Социальное развитие Европы: проблемы и перспективы / [ред. М. В. Каргалова и др.]. – М. : Ин-т Европы РАН, 2016. – 142 с.
  9. Global Employment Trends 2014: Risk of a jobless recovery? – Geneva : ILO Office, 2014. – 126 p.
  10. World Employment and Social Outlook: Trends 2017. – Switzerland, Geneva : ILO Office, 2017. – 56 p.
  11. World Employment and Social Outlook 2016: Trends for Youth. – Switzerland, Geneva : ILO Office, 2016. – 48 p.
  12. World Bank Group (2017), Youth Unemployment [Електронний ресурс]. – Режим доступу: available at: <http://data.worldbank.org/indicator/SL.UEM.1524.ZS>.
8. Kargalova, M.V. et al. (2016), *Social development in Europe: problems and prospects*, the Institute of Europe RAS, Moscow, Russia.
  9. *Global Employment Trends 2014: Risk of a jobless recovery?* (2014), ILO Office, Geneva, Switzerland.
  10. *World Employment and Social Outlook: Trends 2017* (2017), ILO Office, Geneva, Switzerland.
  11. *World Employment and Social Outlook 2016: Trends for Youth* (2016), ILO Office, Geneva, Switzerland.
  12. World Bank Group (2017), “Youth Unemployment”, available at: <http://data.worldbank.org/indicator/SL.UEM.1524.ZS>.